

DİJİTAL RÖNESANS VE NFT ESERLER İLİŐKİSİ¹

Ahmet ÖNDER²

ÖZET

Dijital teknolojilerle üretilen sanat eserleri farklı medya ortamlarında yeniden biçimlenmekte, blokzincir teknolojisiyle damgalanarak “kopyalanamayan, benzeri olmayan, değiştirilemez” özelliği kazanmaktadır. Sanatçı ve eser sahibini güvence altına alan bu özellik sayesinde NFT eserlere ilgi artmış, dijital platformlarda yüksek fiyatlarla alıcı bulmaya başlamıştır. Makale, gelişen bilgisayar teknolojileri ve kriptografiyle üretilen dijital eserlerin kopyalanamaz özelliği sonucunda ulaştığı ekonomik değerler üzerinden literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında geleneksel sanat ürünlerine alternatif olan dijital sanat eserlerinin, bazı sanatçıların tanımladığı gibi “NFT, günümüzün dijital Rönesans’ı mıdır” sorusuna cevap aranacaktır. Bu bağlamda dijital sanat eserlerinin kavramsal olarak nasıl anlamlandırılabilieceği önemsenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Sanat, Blokzincir, NFT, Kopyalanamayan-Değiştirilemez Eserler, Dijital Rönesans

RELATIONSHIP OF DIGITAL RENAISSANCE AND NFT WORKS

ABSTRACT

Artworks produced with digital technologies are reshaped in different media environments, stamped with blockchain technology, and gain the feature of "uncopiable, unique and unchangeable". Thanks to this feature, which ensures the artist and the owner of the work, interest in NFT works has increased, and it has started to find buyers at high prices on digital platforms. The article aims to contribute to the literature through the economic values it has reached as a result of the non-replicable nature of digital works produced by developing computer technologies and cryptography. Within the scope of the research, an answer to the question of "Is NFT the digital Renaissance of today", as defined by some artists, of digital artworks as an alternative to traditional art products will be sought. In this context, it is important to understand how digital works of art can be conceptually interpreted.

Keywords: Digital Art, Blockchain, NFT, Non-Fungible token Works, Digital Renaissance

¹ Bu makale 28-30 Mayıs 2022 tarihleri arasında Antalya’da düzenlenen ASEAD 9. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu’nda sunulan tebliğin genişletilmiş şeklidir.

² Bařkent Üni., Radyo, Televizyon ve Sinema ABD, ORCID: 0000-0002-0715-4753, ahmetonder33@hotmail.com
Araştırma Makalesi/Research Article, Geliř Tarihi/Received: 05/07/2022–Kabul Tarihi/Accepted: 29/07/2022

GİRİŞ

Sanayi Devrimi sonrası yeniyi ve yeniliği benimseyen Modernizmle birlikte teknolojik ilerlemeler sanatı da etkilemiştir. Bazı araştırmacılar bu dönem içinde üretilen eserlerin “biricikliğini” ve “aura”sını (hale) yitirdiğini belirterek, insanlığın duyularıyla algılama biçiminin de değişime uğradığını savunmaktadır. Benjamin’in 1930’lu yıllarda mekanik ortamlarda üretilen sanat eserlerinin aura’dan yoksun olduğu iddiası günümüzde de farklı medya ortamlarında yeniden biçimlenmektedir. Dijital teknoloji kullanılarak üretilen sanal nesnelere estetik değerlerle kurgulandığı sanat biçimi günümüzde dijital sanat olarak tanımlanmaktadır. Bu sanat biçimi disiplinler arası yakınlaşmayı beraberinde getirmiş, tasarım ve teknolojiyle birlikte ifade gücünü de dijital mekanda yaratmaya başlamıştır. Bu çerçevede üretilen dijital sanat eserleri geleneksel olandan ayrışırken, geleneksel sergilerdeki eserle sanatsever arasında fiziki ortamlarda gerçekleşen etkileşim, dijital platformlarda yapılan sunumlarla karşılıklı etkileşim olarak gerçekleşmektedir. Her şeyin sonsuzca çoğaltılabildiği ve kaydedilebildiği bir dünyada dijital sanat ürünlerine uygulanan, NFT (non-fungible token) olarak adlandırılan kripto ve blok zincir teknolojileri, sanat eserlerini “kopyalanamayan, benzeri olmayan, değiştirilemez” teknoloji olarak, sanatçı ve eser sahibini güvence altına almaktadır. NFT eserlerin popülerliğinin artarak yüksek fiyatlarla satılmaya başlaması bu araştırmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında geleneksel sanat ürünlerine alternatif olan dijital sanat eserlerinin, bazı sanatçıların tanımladığı gibi “NFT, günümüzün Rönesans’ı mıdır” sorusuna cevap aranacaktır. Ayrıca, NFT olarak damgalanan değiştirilemez ve kopyalanamaz denilen dijital eserlerin satış değerlerine göre sinemadan sonra 8. Sanat olup olmadığına değinilecektir. Çalışma, müzayede yoluyla satılan en yüksek değere ulaşan 5 eserle sınırlandırılmıştır. Makale, gelişen bilgisayar teknolojileri ve kriptografiyle üretilen dijital eserlerin kopyalanamaz özelliği sayesinde ulaştığı ekonomik değerler üzerinden literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda dijital sanat eserlerinin kavramsal olarak nasıl anlamlandırılabilirliği önemsenmektedir.

1. GELENEKSEL SANAT

Sanat, insanların yaşadıkları duyguları başkalarına aktardıkları bir iletişim aracı olarak kendine has anlatım diliyle insanlar arasında etkili bir iletişim gücüne sahiptir. Konuşmada sözcüklerle ifade edilen iletişim biçimi, sanatçının hissettiği ve yaşadığı duyguları eserlerine yansıtarak başkalarına aktarma şeklidir. Tolstoy (2016: 204), duygu aktarımının üç koşulu olduğunu belirterek “özgün ve sıra dışı, açık ve net, içtenlik”le aktarılan duyguların, algılayıcıyı daha şiddetli etkilediğini vurgulamaktadır. Sanatçı yaşadığı duyguyu kendinde yeniden üreterek aktarırken insanların ruhlarını birleştirmektedir. Sanatın söze olan üstünlüğü evrensel olmasıdır, sözü anlamak için o dili bilmek gerekirken sanat eserine bakanlar aynı duyguları hissedebilmektedir.

Sanat eserleri inanç, ahlak ve estetik olarak sosyo-kültürel yapının bir parçasını oluşturmaktadır. “Duyularımız ayrılamayacak kadar birbiriyle iç içedir; din estetikle, estetik ahlakla ve ahlak da düzen ve uyumla beraber bulunur” (Fleming ve Honour, 2016: 2). On dokuzuncu yüzyıla kadar eserler, çoğunlukla dinin, büyüün veya eseri ısmarlayanın özel isteği doğrultusunda üretilirken, sanat eserinin çekiciliği sadece göz zevkenden ve görsellikten ibaret değildir. “İkonlar, benzeşim ilkesinden koparak benzeşmeyen bir benzeşimi dile getirir.” Florenski (2001: 15), ‘tersten perspektif’ adını verdiği bu teknikle, Mısırlıların var olduğunu bildikleri şeyi, Yunanlıların ise gördükleri şeyi çizdiklerini vurgulamaktadır. Bu dönemin geleneksel sanat yapıtları toplumsal ya da dinsel düzenin simgesi olarak zenginliği göstermektedir. Halkın üzerindeki etkilerini artırmak için sanatın etkileyici ve karşı konulmaz gücünü kullanmak isteyen yönetici sınıfın, sanatçılara yaptırdıkları görkemli eserler bulunmaktadır (Gombrich, 2014: 294).

Ortaçağın kiliseleriyle manastırlarında ve 18. yüzyılın sonlarına kadar da prenslik saraylarında tabloların toplu alımlanışı eşzamanlı değil, fakat kademeli ve hiyerarşik bir düzen içerisinde gerçekleşirdi (Benjamin, 2002a: 152). Aydınlanma döneminde, özel bir mekan ya da amaç için üretilmiş sanat eserlerinin varoluş amaçları bizatihi kendileri olmuştur. Rönesans’ın etkisiyle kilisenin halk üzerindeki etkisi sarsılmış, bilim ve teknikteki gelişmelerin hızlanması ve ekonomi alanındaki yeni uygulamalarla artan refah düzeyi, sanattan zevk alan aydın ve halk sınıfını ortaya çıkarmıştır. Özellikle yağlıboya resim, paranın satın alma gücünün sergilendiği, eserlerin alınıp satılabildiği mala dönüşmüştür. Berger, “yağlıboya resmi diğer resim türlerinden ayıran şeyin, nesnelerin dokunulabilirliğini, dokusunu, parlaklığını ve katılığını yansıtabilmedeki üstünlüğü olduğunu vurgulayarak, resimdeki imgelerin iki boyutlu olmasına karşın gözü aldatma etkisiyle nesnelerin bir yer kapladığını imleme yoluyla gösterdiğini” belirtmektedir (Berger, 1999: 98).

Sanayi devrimine kadar geçen sürede geleneksel sanat eserleri Clement Greenberg’in³ (1989), deyimiyile retinal hazza hitap eden, dokusu ve kokusu olan fiziksel gerçekliğin idealize edildiği eserlerden oluşmaktaydı (Atan vd., 2015). Sanayi Devrimi sonrası yeniyi ve yeniliği benimseyen modernizmle birlikte teknolojik ilerlemeler sanatı da etkilemiştir. Hayatını idame ettirebilmek için doğayı araçsallaştırarak alet kullanmaya başlayan insanın, pratik yaşamını kolaylaştıran makinelerle başlattığı sanayileşme ve endüstrileşme faaliyetleri, Marx’ın deyimiyile, insanın ‘yabancılaşmasına’ yol açar (Çolak, 2019: 57).

El işçiliğinin yerini mekanik üretimin, atölyenin yerini fabrikaların almasıyla başlayan gelenekten kopuş, sanatçıların üretimlerini, çalışma ve yaşam koşullarını etkilemiştir. Mimaride kaliteli zanaatkarların azalmasıyla başlayan kentsel yapılaşma döneminin kendine özgü "üslup" ve "güzellik" kavramlarını değiştirmiştir.

³ Clement Greenberg, Art and Culture adlı kitabında, Paris’in modern sanatın kaynağı olduğunu ve Fransız resminin fiziksel olana ilgisinin 1920’lere kadar devam ettiğini, bu tarihten sonra resimde zevki keşfetmekten çok muhafaza etmek için uğraştığını belirtmektedir.

Bu döneme kadar sanatçılar aldıkları resim, portre, heykel siparişlerine göre önceden belirlenmiş biçimler doğrultusunda üretiyor, ortaya vasat bir eser ya da bir başyapıt çıkabiliyordu. Gelenekten kopuş, sanatçıların parayla sipariş ürünler yerine kendi sanat anlayışlarına göre eserler vermesine sebep olmuş, ancak seçenekler arttıkça, sanatçının beğenisiyle toplumun beğenisi arasında uyumsuzluk ortaya çıkmıştır. “XIX. yüzyılda, kabul edilen düzene ayak uydurup, toplumun isteklerini karşılayacak yaradılış veya inançta olan sanatçılarla, gönüllü olarak seçtikleri yalnızlıktan gurur duyan sanatçılar arasında derin bir uçurum açılmıştı.” (Gombrich, 2014: 502). Seçeneklerin çoğalmasıyla sanatçının özgürlük alanı genişlemiş, sanatçının kişiliğini ifade etme araçları da artmıştır.

Fotoğrafın icadı, yağlı boya resim, minyatür ve gravür gibi portre sanatının tüm biçimlerini etkilemiş, “orta burjuvazinin talebini karşılamak için üretilen minyatür ve gravür, neredeyse tümüyle yok olmuştur.” (Akalin, 2013: 116). Gelişme o denli hızlıydı ki, 1840'da sayısız minyatür portreciden çoğu, önce yan uğraş olarak, sonra da yalnız başlarına, profesyonel fotoğrafçılığa başlamışlardı (Benjamin, 2002b: 16). Başlangıçta sanat olup olmadığı tartışılan fotoğraf, görsel sanatlarda kendi alanında yoluna devam etmiştir. “Her iki sahada da çalışmış olan Man Ray, resimleyemediği şeylerin fotoğrafını çektiğini ve fotoğrafını çekemediği şeylerin resmini yaptığını söylemiştir” (Fleming ve Honour, 2016: 819).

Film ve fotoğrafı klasik sanat eserleri ile kıyaslayarak, teknik olanaklarla yeniden üretimin sanatın işlevini değiştirdiğini iddia eden Benjamin (2002a), üretilen sanat eserlerinin, “biricikliğini”, ve “aurasını” yitirdiğini belirterek, insanlığın duyularıyla algılama biçiminin de değişime uğradığını savunmuştur. Benjamin'in 1930'lu yıllarda mekanik ortamlarda üretilen sanat eserlerinin aura'dan yoksun olduğu iddiası günümüzde farklı medya ortamlarında yeniden biçimlenmektedir.

“Benjamin'in “hale” kavramını tartışmaya açtığı 1930'lu yıllar, fotoğraf ve film olduğu için, makalelerinde fotoğraf ve filmin geleneksel sanatın sahip olduğu “hale”yi yok edişini dile getirmiştir. İçinde bulunduğumuz çağın medyası ise dijital medyadır. Her geçen gün artan bir şekilde veri uzamıyla ve sanal gerçeklikle kuşatıldığımız, sanal ortamların adeta gerçeğe dönüştüğü dijital çağda, sanat eserinin “hale”sinin de yeniden yorumlanması kaçınılmazdır.” (Arslan, 2018: 410).

2. DİJİTAL SANAT

Dijital teknoloji ile üretilen sanal nesnelere estetik değerlerle kurgulandığı sanat biçimi (Sağlamtimur, 2010) olarak tanımlanan dijital sanat, disiplinler arası yakınlaşmaya neden olmuş, sanat, tasarım ve teknolojiyle birlikte ifade gücü bulmaya başlamıştır (Atan vd., 2015). Sanayileşme, modern yaşama geçiş ve daha sonrasında fotoğraf alanındaki gelişmeler dijital sanatın zeminini hazırlamıştır.

Dijital sanat alanındaki ilk denemeler 1950'lerin ortalarında ABD'de Boeing Company ve Bell Telephone Company gibi sanayi kuruluşları ile bilgisayar çalışmaları yapan üniversitelerde başlamış, kısa sürede Güney Amerika, Kanada, Japonya ve çeşitli Avrupa ülkelerinde yaygınlaşmıştır (Yıldırım, 2019: 324). Dijital sanatın tanımı, bilgisayarların sanat amacıyla kullanılmaya başlandığı 1960'lı yıllara kadar uzanmaktadır. Bilgisayar sanatı 'Computer Art' tanımlaması ilk kez 'Computers and Automation' adlı derginin 1963 Ocak sayısında Amerikalı mühendis Edmund Berkeley tarafından kullanılmıştır (Tuğal, 2017: 581).

Yirminci yüzyılın başından beri sanatçılar, fotoğraf, sinema ve bilgisayar teknolojilerini çalışmalarına dahil ederek geleneksel sanat eseri kavramının sınırlarını genişletmek için çabaladılar. "İlk örneklerini deneysel eserlerin oluşturduğu dijital sanatın gelişimi bilgisayarlarla eş zamanlı olarak gerçekleşmiştir" (Toprak, 2020: 49). Günümüzde bilgisayar ve internet teknolojisi sanatta yeni bir süreç başlatmış, dijital sanat yapıtları paylaşım yoluyla geniş kitlelere ulaşmıştır.

Dijital sanat, var olan nesneyi yeniden şekillendirip amaçlandıran, yeni içeriklerle donatarak yeni bir eser olarak sunan teknolojik süreçtir. Sürecin sonunda farklı sanat biçimleri ve farklı teknolojilerle üretilmiş melez bir ifade biçimi oluşur. "Estetik fonksiyonun geri planda kaldığı dijital sanatta, geleneksel kavramların yerine yazılım, birleştirme, hibritleşme, iyileştirme, şeffaflık, etkileşim gibi yeni kavramlarla karşılaşırız" (Arslan, 2018: 408). Bilgisayar destekli yazılım araçları olan tasarım programları ile ortaya çıkan üç boyutlu eserler, geleneksel yöntemlere gereksinim duymadan yapılan tasarımlar, sürekli yeni ifade biçimleri arayan sanat ile bütünleşmiştir (Karaçeper, 2018: 74). Modern sanat ve bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerin sanatın bazı projelerini hayata geçirdiğini ve teknolojinin sanatı geride bıraktığını iddia eden Manovich, teknolojik aygıtlar ve bilgisayar programcılarının günümüzün sanatçıları, dijital teknolojilerin de günümüzün sanat eseri olduğunu savunur (Manovich, 2003: 15).

"Sanat" sözcüğü, bütün sanat dallarını kapsamasına rağmen genellikle görsel sanatlar için kullanılmaktadır. İnsanlığa yeni bir şey söyleyen, sanatçının yaşantıladığı duygusal coşkuyla başarılan her şeyi bir sanat yapıtı olarak niteleyen Büyükdüvenci, sanat yapıtının koşullarını içerik, biçim ve içtenlik olarak sıralamaktadır (Büyükdüvenci, 2006). Sanatın farklı tanımlamaları olsa da özü bellidir ancak her sanat türünün değişik dışa vurum biçimleri mevcuttur. Her sanat dalının kendi dili olduğu gibi her kültürün ve dönemin de kendi estetik formülü bulunmaktadır. (Görmez, Karakuş, 2021: 113). Sanat eseri kendi çağının düşünsel ve edimsel pratiklerinin bir ürünü ve zamanının kültürel değerlerinin göstergesidir. Modernleşme sürecinde farklı sanat akımları ve sanatçılar tarafından ortaya atılan yeni fikirler ve kavramsal bağlamlar, manifestolar, yeni üretim biçimleri, yeni malzeme önerileri, yeni mekân önerileri ve tüm bunlar kapsamında ortaya konan ve zamanının avangartı sayılan sanat eserleri sanatın sınırlarını büyük oranda genişletmiş, sanatın gelecekteki yönünü belirlemiştir (Sarı, 2018: 148). Dijital sanat da yeni fikirler ve malzemelerle günümüz sanatçılarının yeni anlatım biçimleriyle, yeni estetik formlarıyla insanlığa yeni bir şeyler söylemektedir.

Sinema kuramcıları sinemayı 7. Sanat dalı olarak tanımlarken sinemanın bu gücünü yeni bir anlatım biçimi olan “çerçeveleme ve kurgu”dan aldığını ifade etmektedir. Çerçevenin içerisine sanatsal kaygı güdülerek dahil edilen objeler seçilirken, verilmek istenen mesaj kurguyla şekillenir (Özön, 1985, Eisenstein, 1984, Sokolov, 1995). Dijital sanatın yeni anlatım ve sunum biçimleri kurguya, eserin sergilendiği hareketli ve dijital tuvaler de çerçevelemeye benzemektedir. Dijital sanatın da öne çıkan bu özellikleriyle, sinemadan sonra 8. sanat dalı olarak tartışılmasının gündeme gelme ihtimali bulunmaktadır.

Günümüz teknolojileriyle üretilen dijital sanat eserleri sanal ortamlarda üretilerek geleneksel olandan ayrışırken, geleneksel sergilerdeki eserle sanatsever arasında fiziki ortamlarda gerçekleşen etkileşim, dijital platformlarda yapılan sunumlarla karşılıklı etkileşim olarak gerçekleşmektedir. Her şeyin sonsuzca çoğaltılabildiği ve kaydedilebildiği bir dünyada dijital sanat ürünlerine uygulanan kripto ve blokzincir teknolojileri, sanat eserlerini “kopyalanamayan, benzeri olmayan, değiştirilemez” anlamında NFT (non-fungible token) olarak damgalayarak sanatçı ve eser sahibini güvence altına almaktadır.

3. NFT ESERLER

Türkçe karşılığı değiştirilemez jeton ya da değer anlamına gelen NFT (non-fungible token) blokzincir ağı üzerinde şifrelenmiş, bir eşi daha olmayan token demektir. Alışlagelmiş coin ve token kavramından farklı biçimde çalışan NFT; benzersiz, değiştirilemez, orijinallği ve mülkiyet hakkı mutlak olan bir varlıktır. En basit tabirle değiştirilemez ve benzersiz olarak tarif edilebilecek NFT’ler, birbirlerinin yerine geçemeyecek orijinallikte ve farklı değerlerde üretilirler (Günen, 2022). NFT, Bitcoin gibi blokzincir tarafından desteklenen (ancak para biriminin aksine) benzersiz bir dijital dosyayı temsil eden dijital bir belirteç olarak da tanımlanabilir.

Blokzincir kelimesi ilk kez 2008 yılında yayınlanan “Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System” adlı makalede kullanılmıştır (Nakamoto, 2008). İlk Bitcoin tanımı ve üretimi de 2009 yılında Satoshi Nakamoto tarafından yapılmıştır. “Blokzincir, verilerin internet üzerinden zaman damgalı olarak, dağıtık bir yapıda, şifrelenerek, değiştirilemez bir şekilde kaydedilmesine ve transfer edilmesine imkan veren, güvenli, şeffaf bir dijital işlem defteri sağlayan teknolojidir” (Şenkardeş, 2021: 155). Finans ve sanat dünyasında popüler hale gelen NFT, dijital ürünlerin sahipliğini kanıtlayabilen benzersiz bir tanımlayıcı olarak dijital sanat eserlerini ve diğer koleksiyonları, blokzincirinde ticareti kolay doğrulanabilir varlıklara dönüştürmektedir. Kripto sanatının önemli ve gizemli isimlerinden Pak,⁴ “NFT’lerin birçok şey için kullanılabildiğini, onu güçlü yapanın da bu özelliği olduğunu” ifade ederek “dijital olarak sahip olunabilecek her şeyin bir NFT ile desteklenebileceğini, sanat için ana akım haline gelerek birçok yeni iş modelinin temeli olacağını” söylemektedir (Pak, 2022).

⁴ Pak, kişisel kimliklerini çevrimiçi çalışmalarından ayırmayı bir politika haline getirerek alıntı-alıntısız gerçek kimliklerini gizli tutmayı tercih etmektedir. <https://future.a16z.com/podcasts/crypto-creators-art-galleries-tokenized-collectibles/> (Erişim tarihi: 21 Mayıs 2022).

Fotoğraf, görüntü, ses, resim, mesaj, twit, uçak veya maç bileti, kısacası dijital olarak birleştirilebilen her şey token denilen birim ve değere çevrilerek NFT eser haline getirilebilir. “Blokzincir alt yapı sistemi kullanılmak suretiyle üretilen eserin, Mintable veya Mintbase sanal platformları kullanılarak kripto bir cüzdan oluşturulması gerekmektedir. Daha sonra üretilen eseri OpenSea, SuperRare veya NiftyGateway gibi sanal pazarlardan birine yükleyerek görücüye çıkarılmaktadır. Diğer taraftan Raddible denilen aracı galeriler yoluyla da bu sanal pazarlara giriş yapılabilmektedir. Bu sanal alanlar “JPG’ler, MP3’ler, videolar, GIF’ler” ve daha fazlası biçiminde sanat, müzik, video (vb.) formlarına dönüştürülmelerine izin veren önemli bir kısımdır.” (Özrili, 2021: 6).

Dijital sanat eserlerinin kopyalanması, fiziksel bir esere göre çok kolay olduğundan blok zincir teknolojisine kadar takip edilmesi zor ve kopyalardan hangisinin orijinal olduğunu kanıtlamak zordu. Ancak NFT’ler sanatçıların eserlerini tokenleştirmesine ve “bu orijinaldir” demesine izin vermektedir. Bu sayede dijital sanat eserleri “benzersiz, sahiplenilebilir ve takas edilebilir” olarak değerlendirilebilmektedir.

NFT’ler benzersiz bir varlığı temsil ettiğinden her zaman maddi değerleri bulunmaktadır. Sanat eserlerinin değeri bazen soyut olabilir, ancak insanların eser için inandığı değere ve alıcıların ödemeye istekli oldukları rakama göre genellikle açık artırmalarda belirlenmektedir. NFT haline getirilen ve açık artırmada satışa sunulan eserler beklentilerin üzerinde fiyatlarla alıcı bulabilmektedir. New York Times’ta yayımlanan bir makalenin NFT eser olarak satışıyla ilgili haber;

New York Times'ta NFT olarak satışa çıkarılan makale 563 bin dolara alıcı buldu. New York Times köşe yazarı Kevin Roose, 'Bunu Blockchain üzerinden satın alın' başlıklı köşeyazısını NFT olarak 563 bin dolara satışa çıkardı. Roose, gazetede yazısında dijital varlıkların satışlarının gerçekleştiği NFT sistemine değinerek, "köşe yazılarımda satış yapma iznim yok. Ancak bu seferki bir istisna, çünkü satılık olan yazının kendisi." ifadesini kullandı. Roose'nin makalesi, kendisine 'Farzin' adını veren bir koleksiyoncu tarafından 536 bin dolar değerindeki kripto para ile satın alındığı kaydedildi. Yine Twitter hesabında, satış karşısında şaşkınlığını dile getiren Roose, “Hala bunun olduğuna gerçekten inanamıyorum.” diye yazdı⁵ (Doğru, 27 Mart 2021).

NFT haline getirilerek satışa sunulan ve tarihin ilk kısa mesajı olarak bilinen SMS’in satışıyla ilgili bir başka haber örnek gösterilebilir:

⁵ Kevin Roose’un satış ve haberle ilgili açıklamaları için bkz: <https://www.nytimes.com/2021/03/26/technology/nft-sale.html> (Erişim tarihi: 21 Mayıs 2022).

Tarihin ilk kısa mesajı, açık artırmada rekor fiyata satıldı. Dünya tarihindeki ilk kısa mesaj (SMS), Fransa'da düzenlenen açık artırmada 107 bin Euro'ya alıcı buldu. Satıştan elde edilen gelir, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine bağışlanacak. İngiltere'de 3 Aralık 1992'de, dönemin Vodafone Direktörü Richard Jarvis'e Orbitel telefonuyla gönderilen ve "Mutlu Noeller" (Merry Christmas) yazan SMS, NFT (takas edilemez jeton) formatında Fransa'daki Aguttes müzayede evinde açık artırmaya çıkarıldı. Tarihin ilk kısa mesajını ileten orijinal iletişim protokolünün tek dijital kopyası, Kanadalı olduğu ve teknoloji sektöründe çalıştığı belirtilen ancak kimliği açıklanmayan bir kişi tarafından 107 bin avroya satın alındı⁶ (Cumhuriyet, 22 Aralık 2021).

Satın alınan NFT eserler, blok zincir teknolojisi tarafından güvence altına alınır ve herhangi biri tarafından, herhangi bir yerde doğrulanabilir hale geldiğinden, blok zincirindeki herkes bu gerçeği istediği zaman doğrulayabilmektedir. Ancak NFT eserlerde temsil ve telif hakları ayrı olarak değerlendirilebilmektedir. Eseri satın alan kişi sadece temsil hakkını satın aldıysa eserin telif hakkı sanatçıya ait olabilir. "NFT'ye ek olarak telif hakkını da satın alırsanız, bu hakka sahip olursunuz. Ancak, NFT eser satın alanların çoğu bunu yapmaz." (Beckman, 2021: 25). NFT'ler sanat eserini ve o sanat eserinin sahipliğini ayrı ayrı temsil edebilir. NFT tarafından temsil edilen fiziksel sanattan bahsederken, koleksiyoncu NFT'yi satın alırken haklarının neler olduğunu anlamalı ve hangi hakları satın aldığını bilmesi gerekmektedir. "Sanatçılar fiziksel bir sanat eseri yaratır ve NFT'yi (fotoğraf veya diğer teknikler aracılığıyla) oluşturmak için dijitalleştirerek hem fiziksel sanatı hem de NFT'yi korur. Hem fiziksel öge hem de NFT benzersiz ve sahiplenilebilir olarak kabul edilir. Fiziksel sanat eseri ayrı olarak satılabilir ya da NFT ile birlikte de satılabilir." (Centieiro, 2021: 33).

NFT eserler, bir sunucu tarafından desteklenen blok zinciri var olduğu sürece erişilebilir olmaktadır. Dijital dosya görünümünde olan NFT eserleri sergilemek için gösterilecek bir cihaz veya ekran gerekmektedir. Televizyon ekranı vasıtasıyla sergilenebilir veya çıktısı alınarak herhangi bir yerde sergilenebilir.

NFT'yi tamamen benzersiz kılmak için fiziksel sanat eserinin imhası kaydedilerek ve NFT'nin sahibi ile paylaşıldıktan sonra fiziksel eser imha edilebilir. Orjinal Banksy sanat eseri kriptopara grubu tarafından 95.000 dolara satın alınıp dijitalleştirildikten sonra yakıldı ve NFT olarak 382.000 dolara satıldı. Grup, "Bu yakıcı olayı sanatın kendisinin bir ifadesi olarak görüyoruz" açıklamasını yaptı (Criddle, 9 Mart 2021). Bu olay NFT haline getirilen fiziksel bir sanat eserin, orijinali yok edildiğinde daha değerli olabileceğini göstermektedir.

⁶ Aguttes Müzayede Evinin atışla ilgili detayları için bkzn: <https://www.aguttes.com/en/lot/121163/16954719?> (Erişim tarihi: 21 Mayıs 2022).

Görsel 1: Orjinal Banksy sanat eseri, canlı yayınlanan bir videoda yakıldı.

İlk NFT eserin ne olduğu veya dijital eserlerin ne zaman meta olmaktan çıkıp sanat eseri sayıldığı tartışılmaktadır ancak, Haziran 2017’de NFT pazarında işlemlere başlayan CryptoPunks bilinen en eski proje kabul edilmektedir. Kasım 2017’de prömiyeri yapılan CryptoKitties ise 2.251 işlem ve 73,3\$ değerle günlük en çok işlemin yapıldığı projedir (Ante, 2021: 5). Bu ürünlerin pazarlanabilmesi için 2018 yılından beri SuperRare, OpenSea, Nifty Gateway ve MakersPlace gibi NFT platformları faaliyetlerini sürdürmektedir.

4. GÜNÜMÜZDE YÜKSEK DEĞER BİÇİLMİŞ NFT ESERLERİN GELENEKSEL BİÇİMDE ÜRETİLMİŞ ESERLERLE İLİŞKİSİ

NFT Eserler dijital platformlarda yapılan açık artırmalarda milyonlarca dolarlık değerleriyle dikkat çekmektedir. Geleneksel sanatın tarihi insanlık tarihi kadar eski, yüksek fiyatlardan satılan eserlerin tarihi de Rönesans’a kadar uzanmaktadır. NFT eserler ise son 10 yılda popüler olmaya başlamıştır. Değer olarak kıyaslandığında yüksek fiyat biçilen 20 eser arasında NFT eserler de bulunmaktadır. Yüksek değer biçilen geleneksel eserleri yapan sanatçıların birçoğu hayatta değildir, sanatçılar öldükten sonra eserleri değer kazanmıştır. Aşağıdaki tabloda hayattayken eserlerine yüksek değer biçilen 10 eser sıralamasında 3 NFT eser de yer almaktadır.

Tablo 1: Hayattayken eserleri yüksek fiyattan satılan sanatçılara ait ilk 10 eser arasında 3 NFT eser bulunmaktadır⁷ (HND, 2022).

	Sanatçı	Eser	Değeri (Milyon USD)
1	Pak	The Merge (NFT)	91.8
2	Jeff Koons	Rabbit	91.1
3	David Hockney	Portrait of an Artist (Pool with Two Figures)	90.3
4	Beeple	Everydays: The First 5000 Days (NFT)	69.3
5	Sacha Jafri	The Journey of Humanity	62.0
6	Jeff Koons	Balloon Dog (Orange)	58.4
7	Pak & Assange	Clock (NFT)	53.1
8	Ed Ruscha	Hunting the World Radio, #2	52.4
9	Gerhard Richter	Abstraktes Bild 599	46.3
10	Jasper Johns	Flag (1983)	36.0

Müzayelerde yüksek fiyattan satılan ilk 5 eserin değerleri ve sıralama tablosu aşağıda yer almaktadır.

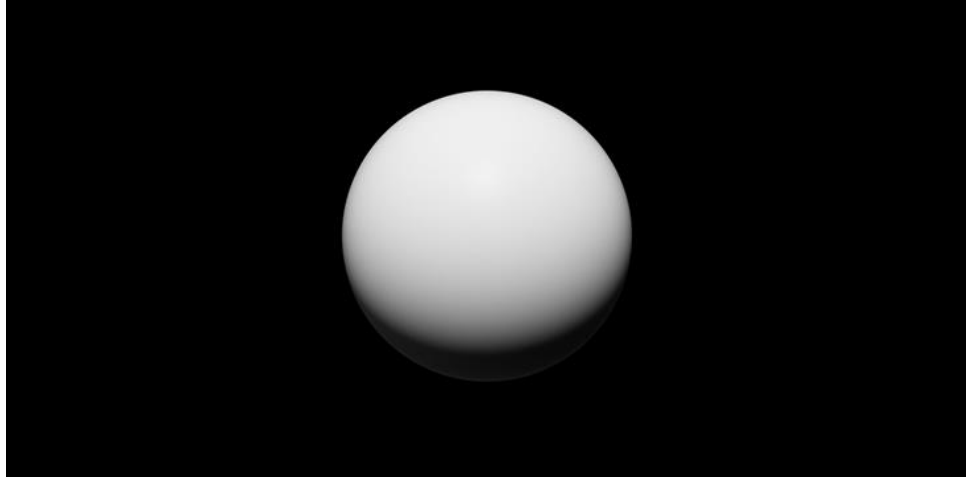
Tablo 2: Yüksek fiyata satılan ilk 5 NFT eser (Brown, 2022)

	Sanatçı	Eser	Değeri (Milyon USD)
1	Pak	The Merge (NFT)	91.8
2	Beeple	Everydays: The First 5000 Days (NFT)	69.3
3	Pak & Assange	Clock (NFT)	53.1
4	Beeple	Human One	28.9
5	Larva Labs	CryptoPunks	23.7

4.1. ‘The Merge’ (91,8 Milyon Dolar)

Archillect platformunun yaratıcısı olan dijital tasarımcı ve kripto sanatçısı Pak, Nifty Gateway platformu üzerinde açık artırmaya çıkardığı ve Merge adını verdiği NFT eserle, 91,8 Milyon Dolar satış rakamıyla bugüne kadar en yüksek tutarı elde etti. The Merge, NFT dünyasında tek kişi yerine birden fazla sahibi bulunan eser” olarak benzersiz dijital sanat örneği kabul edilmektedir.

⁷ Bu tabloya ait sıralama 4 Aralık 2021 tarihinden sonra Pak’ın The Merge adlı eserinin satışından sonra güncellenmiştir. Pak, 6 Aralık 2021 tarihinde attığı twitte “Pak, Koons, Hockney, Winkelmann, Jafri” yazarak sıralamanın değiştiğini belirtmiştir. Ayrıntı için; <https://twitter.com/muratpak/status/1467901727668064266> (Erişim tarihi: 21 Mayıs 2022). Ayrıca; We Wealth adlı internet sitesi yazarı Alessandro Montinari, “NFT için yeni rekor Pak’a ait” başlıklı yazısında bu sıralamaya değinmektedir. Ayrıntı için: <https://www.we-wealth.com/contributor/alessandro-montinari> (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2022).

Görsel 2: Merge - Pak

Açık artırmada farklı zamanlarda farklı alım yapan 28.983 koleksiyoner 266.445 token olarak esere sahip oldu. “Merge” projesi, sanatçı Pak ve Nifty Gateway tarafından “yaşayan bir sanatçı tarafından yapılan en büyük sanat eseri satışı” olarak tanımlanmaktadır (Brown, 2022: Nisan 25).

4.2. Everyday: The First 5,000 Days (69.3 milyon dolar)

Beeple’in, imzalı “Everydays: The First 5,000 Days” adlı NFT eser 2021 yılında 69.3 milyon dolara satıldı. Eserin satılmasıyla birlikte NFT eserlerinin satışları ve popülerliği arttı. Beeple olarak bilinen dijital sanatçı Mike Winklemann, 1 Mayıs 2007’de her gün yeni bir sanat eseri yaratıp çevrimiçi yayınlamaya başladı. O tarihten 7 Ocak 2021’e kadar bir gün bile aksatmadan 5.000 gün boyunca her gün yeni bir dijital resim yarattı. Bireysel olarak Everyday olarak bilinen parçalar, dijital sanat tarihinde ortaya çıkan benzersiz eserlerden biri olarak Everyday: The First 5000 Days’in özünü oluşturmaktadır. Sanatçı, estetik bir bütün oluşturmak için tekrar eden temaları ve renk şemalarını bir araya getirerek serbest bir kronolojik sırayla organize edilmiş, tek tek parçalara yakınlaştırma, güncel olaylar ve soyut, absürt resimleri ortaya çıkarmıştır. 1 Mayıs 2007 ve 5.000. gün olan 7 Ocak 2021 tarihleri arasındaki sanatsal fark, Beeple’in sanatçı evrimini göstermektedir.

Görsel 3: Everydays: The First 5,000 Days – Beeple

Projenin başlangıcında temel çizimlerden oluşan Everydays, son yıllarda dijital fotoğrafların ve 3D tasarımlardan oluşan güncel olaylara tepki veren soyut temalara dönüşmektedir. “Artık neredeyse ona politik bir karikatüristmişim gibi bakıyorum” diyen Beeple, "eskizler yapmak dışında, güncel olaylar hakkında neredeyse gerçek zamanlı olarak yorum yapmak için en gelişmiş 3D araçlarını kullandığını" söylüyor (Christie’s, 2021).

4.3. Clock (53.1 milyon USD)

'Saat', Pak ve Julian Assange tarafından yaratılmış bir eser olup WikiLeaks'in kurucusu Assange'in hapsedildiği günleri sayan saat görevi görmektedir. Assange'in yasal savunmasına para toplamak amacıyla üretilen NFT'yi satın almak ve Assange'ı desteklemek için 10.000'den fazla kişi paralarını bir araya toplayarak 53.1 milyon ABD dolarına eseri satın aldı (Reuters, 2022 Şubat 9).

Görsel 4: Clock adlı NFT eser, Julian Assange'in ne kadar süredir hapiste kaldığını göstermek için her gün güncellenmektedir.

4.4. Human One (28,9 Milyon Dolar)

Beeple'in bir başka çalışması olan Human One, sanatçının yaşamı boyunca yaratıcı bir şekilde eklemeyi ve geliştirmeyi amaçladığı, dinamik olarak değişen fiziksel ve dijital bir melez parça olan üretken bir sanat eseri olarak tasarlanmıştır. Eserin yaratıcısı Beeple, bu sanat eserine uzaktan erişim yetkisine sahip ve içeriğini sonsuza kadar değiştirebilmektedir. Human One, yavaş yavaş dönen LED ekranlardan bu değişikliklerin hepsini sergilemektedir.

Görsel 5: Human One, dijital ve fiziksel hibrit heykel olma özelliğine sahip

Bu çalışmanın kahramanı yalnız bir astronot, tam tanımlanamayan bir dünyada sonsuza kadar adım atıyor. Bazen bitkilerin içerisinde, bazen de ıssız kum tepeleri üzerinde yürürken arka plan sürekli olarak değişiyor. Bazı yerlerde sanat tarihinin önemli isimlerine de selam veriyor (Christie's, 2022). Everyday's ve Human One arasındaki ilişki ve benzerlikleri hakkında konuşan Beeple, "her iki eserin de bir yolculukla ilgili, hayatın enstantaneleriyle ilgili" olduğunu söylüyor. Human One ile ilgili planlarının olduğunu, ancak zaman içinde nereye gideceğini bilmediğini aktaran sanatçı, "koleksiyoncuların daha önce hiç yapmadığı bir şekilde sanatçıya güvenerek hayat boyu sürecek bir projeye yatırım yaptıklarını, bunun da heyecan verici olduğunu" aktarıyor (Davis, 2021). Sürekli hareket eden ve değişen bir tuvale sahip Human One NFT'ler arasında teknoloji ve hareketi birleştiren proje olarak dikkati çekmektedir.

3 boyutlu bir video heykeli olan eser, Christie's müzayede evi tarafından 28,985 milyon ABD dolarına satıldı.

4.5. CryptoPunk #5822 (23,7 Milyon Dolar)

CryptoPunks, Larva Labs tarafından 2017'de Ethereum'un blok zincirinde kayıtlı yüzlerin "pikselleştirilmiş" görüntülerinden oluşan özel NFT'lerdir. İnsan, zombi, maymun ve uzaylı olarak dört kategoriye ayrılmış 10.000 çeşit bulunmaktadır (Stimolo, 2022 Nisan 25). 2021 yılında

yüksek tutarlarla NFT satışlarını sürdüren CryptoPunk, 2022 yılında da aynı başarısını devam ettirmektedir.

Şubat 2022’de CryptoPunks Bot Twitter hesabından yapılan resmi açıklamada CryptoPunk #5822 isimli NFT, CryptoPunk’ın tarihindeki en büyük NFT satın alımının yapıldığı belirtildi. #5822 isimli NFT, Ethereum blok zincirinde Deepak.eth adıyla bilinen Chain CEO’su Deepak Thapliyal tarafından 8.000 ETH karşılığı yani yaklaşık 23,7 milyon dolara satın alındı (Brown, 2022 Nisan 25).

Görsel 6: CryptoPunk #5822

5. RÖNESANS VE NFT İLİŞKİSİ

Sanatın dijitalleşmesiyle üretimi kolaylaşan dijital eserlerin NFT olarak eser sahibiyle sanatseverleri sanal platformlarda buluşturması birçok yeniliği de beraberinde getirmiştir. Sanatçılar bu platform sayesinde koleksiyonerlere doğrudan ulaşmakta ve eserlerini özgürce değerlendirebilmekte ve buradan maddi gelir elde etmektedir. Bu sanatçıya duygu ve düşüncelerini özgürce ifade etme imkanı vermektedir.

NFT sanatçısı ve belgesel fotoğrafçısı Rızacan Kumaş, “günümüzde dijital bir Rönesans yaşandığını, çağımızın Michelangelo ve Da Vinci’leriyle yaşadığımızı” söyleyerek “Rönesans döneminde sanatçıların para kazanarak kiliseye bağımlılıktan kurtulduklarını, özgür üretimleriyle farklı bir bakış açıları kazandıklarını ve bu sayede sanatlarını ilerlettiklerini” ifade etmektedir (Kumaş, 2022).

Waldfogel günümüzde “dijital rönesans” yaşandığını vurgulayarak bu iddiasını, “müzik eserlerinde iyileşme, film sektöründe büyüme, beğenilen filmlerin sayısında artış, özgür yazarlar

tarafından çok sayıda yeni kitabın yayınlanması, telefonlarla çekilen güzel görüntüler ve fotoğrafın yaygınlaşmasının yeni eser üreticilerine pazarda bir şans vererek, başarılı olmalarına” dayandırmaktadır.

Bu ürünlere “tüketicilerin telefonları aracılığıyla erişebilmesinin kolaylık sağladığını” belirten Waldfogel, “dijitalleşmenin yeni ürünlerin maliyetlerini düşürmesi sebebiyle ‘dijital rönesans’tan keyif aldığımızı” söylemektedir (Waldfogel, 2018).

NFT'ler, yeni bir sanatçı ve yaratıcı dalgasının sanat yoluyla para kazanmasına imkan vermektedir. Sanatçılar, hayranlarıyla geçmişte hayal bile edilemeyen şekillerde teknolojiyi kullanarak doğrudan ve kişisel etkileşim kurmaktadır. NFT'ler, sanatçı ile müşterileri arasındaki aracıyı ortadan kaldırarak eser sahiplerine ve müşterilere doğrudan etkileşim sağlamaktadır. Sanatçı, NFT'leri doğrudan tüketiciye satabilirken asgari düzeyde kurumsal kontrole tabi tutulmaktadır. NFT eserler üzerinde merkezi veya yerel sansür girişimleri fiziki eserlere göre sınırlı düzeydedir.

NFT'den önce, bazı sanatçılar, dijital olarak üretilen eserlerinin “orijinal” olduğunu ispat etmekte zorluk yaşamaktaydı. NFT ile bu sorun ortadan kalkmış, eserleri tuval üzerine yağlı boya ile boyanmış resim gibi meşru, benzersiz ve satılabilir olmuştur. Sanatçılar, özgünlüğü ve kaynağı blok zincirinde kayıtlı eserlerinin tamamen benzersiz bir NFT'sini satma imkanı elde etmiştir. Bazen tuval üzerindeki orijinal resimler bile sahtecilik ve taklit sorunuyla karşılaşabilirken, NFT'ler eserin gerçekliğini ve benzersizliğini garanti etmektedir. Bu da NFT eserlerin değerlerini artırmaktadır.

NFT'ler yeni bir sanat eseri "kavramı" ortaya çıkarmıştır. Dijitalleşmeden önce orijinal bir eser, bu esere ait fotoğrafik ve resmi lisanslı kopyaları, ayrıca eserin imzalı baskılarına ek olarak şimdi NFT'ler de bulunmaktadır. Yani, bir sanat eseriyle ilgili üretilmiş yeni bir öge bulunmaktadır. Bu sanatçıya pazarlayacak yeni bir ürün ve gelir akışı sağlamaktadır.

SONUÇ

Rönesans'a kadar ısmarlayanın talepleri doğrultusunda dini, siyasi veya gösteriş için üretilen sanat eserleri, aydınlanmanın etkisi ve sanatçının özgürlüğü seçmesiyle evrilmeye başlamış, mekanik yeniden üretim çağında fotoğraf makinesi ve kamera gibi aletlerin bilgisayar teknolojileriyle kullanılması, anlam ve biçim değişikliğine yol açmıştır. Günümüzde, dijital teknolojinin sanatla buluştuğu, dijital sanatçıların eserlerini sergilediği ve pazarladığı, eserlerin var olduğu şekil ve değerleriyle tartışıldığı NFT olarak tanımlanan yeni bir sanat ortamıyla karşı karşıya bulunmaktayız.

NFT eserler üretim ve var oluş şekilleri, buldukları ortam, eser sahiplikleri, değerleri ve sergileme biçimleriyle tartışma konusudur. Dijital ortama yüklenen eserlerin sahipliği ve kopyalanabilir olması tartışmanın odak noktasıdır. Ancak NFT teknolojisiyle dijital ortama

aktarılan eserlerin her birine özgü kodlanmış sözleşme ve garantilerle “değiştirilemez, birden fazla kopyalanamaz, özgünlük ve sahiplik” damgası basılmaktadır. Böylece eserin “biricikliği” korunmakta, fiziksel bir sanat eseri gibi sahipliği belirlenmekte, eserin değiştirilemeyip kopyalanamayacağı, özgün bir sanat eseri olduğu garanti altına alınmaktadır.

Diğer bir tartışma, dijital eserler sadece resim, fotoğraf, dijital tasarım veya kolajlardan oluşmamaktadır. SMS, makale kitap, video ya da müzik gibi dijitalleştirilebilen her şey NFT olarak satılmakta veya hediye edilmektedir.

Sanat sergilerinde resim, heykel ve fotoğraf gibi geleneksel sanat eserlerinin yanında dijital sanat formlarında video, animasyon görsel imaj gibi sanat yapıtlarıyla da karşılaşmaktadır. Galerilerin yaşam alanlarında sergilenen dijital eserler medya ortamlarında sanal gerçeklik gözlükleriyle üç boyutlu olarak izlenebilmektedir. Hareketli resim ve görüntülerden oluşan NFT eserlerin sergileneceği NFT’lerin zaman içerisindeki değişim ve gelişmelerine bağlı olarak benzersiz ve etkileyici tasarımlar, sahip olunan eserlerin sürekli güncellenebildiği estetik ve dijital tuval çalışmaları sürmektedir.

Geleneksel sanat eserlerinde orijinal esere bir kişi sahip olabilirken, “Merge ve Clock” adlı NFT eserlerde olduğu gibi orijinal eserlerin birden fazla sahibi olabilmektedir. Popüler kültüre has bu özellikler sayesinde eserlerin sergilenmesinde köklü değişiklik görülmektedir. Seçkin ve zengin bir grubun sahip olabildiği geleneksel sanat eserlerinin aksine NFT eserler hiçbir coğrafi sınırlamanın olmadığı global dünyada herkesin her yerden erişebildiği sanal galerilerde sergilenip satın alınabilmektedir. Bu üretim yapan sanatçıların çoğalmasına ve üretimlerinin artmasına, yerel sanatçıların birbirlerinden etkilenerken eserlerin kültürel zenginliğe ulaşmasına imkan sağlayacaktır. Eserler sanal galerilerde dijital ortamlarda görücüye çıktığından sanatseverler kolaylıkla bu ürünlere ulaşabilmektedir. Geleneksel sanatlarda fiziki olarak sahip olunan eseri iklim kontrollü ve güvenli bölümlerde muhafaza etmek gerektiğinden maliyetli ve külfetli bir zorunluluk bulunmaktaydı. NFT eserler benzersiz ve değiştirilemez damgalarına sahip dijital ortamlarda bulunduğundan saklamak ve korumak daha kolay olmaktadır.

Makalede dijital Rönesans ve NFT eser ilişkisi araştırılarak bir sonuca varılmaya çalışılmıştır. Waldfogel (2018), “dijital rönesans” için “sanatta özgürlük ve özgünlük, sanat eserlerinde gelişme ve değer artışı, sanatta yeni teknolojik katkılar, sanata katılımın çoğalması” gibi faktörlerin bulunması gerektiğini söylemektedir. Günümüzde, “NFT’nin yeni bir teknoloji olması, eserlerde özgünlük ve özgürlüğün bulunması, eserlerde değer artışı olması ve sanatçıların satışlardan yüksek gelir elde etmesi” gibi faktörlerin gerçekleştiği savunularak “NFT eserler ilişkisiyle günümüzde dijital Rönesans yaşandığı” kanıtlamaya çalışılmıştır.

Dijital sanat da yeni fikirler ve malzemelerle günümüz sanatçılarının yeni anlatım biçimleriyle, yeni estetik formlarıyla insanlığa yeni bir şeyler söylemektedir. Dijital sanatın da bu özellikleriyle sinemadan sonra 8. sanat dalı olarak önerilmesi ve tartışılması beklenebilir.

Sanat sadece keyif, eğlence veya boş vakitlerin değerlendirilmesi gibi amaçlarla yapılan bir iş olmayıp, sanatçının duygularını, ifade biçimlerini bilinçli olarak eserleri vasıtasıyla dışarıya aktardığı yüce bir iştir. İnsanları mutluluk, huzur, barış gibi ortak bir paydada buluşturmaya çalışan “sanat” evrensel bir olaydır.

KAYNAKÇA

- Akalın, T. (2013). Fotoğraf. (1. baskı). Ankara: Hangar Kitap.
- Ante, L. (2021). Non-fungible token (NFT) markets on the Ethereum blockchain: Temporal development, cointegration and interrelations. BRL Working Paper Series No. 22. <https://ssrn.com/abstract=3904683> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3904683>.
- Arslan, C. (2018). Dijital Yeniden Üretim Çağında Sanat Eseri: “Aura” Kavramının Dijital Sanat Bağlamında Yeniden Değerlendirilmesi. Art-Sanat Dergisi, (9), 405-413. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuarts/issue/47878/604740>.
- Atan A., Uçan, B. ve Bilsel, Ç. (2015). Dijital Sanat Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme. İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, 7(26), 1-14. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iaud/issue/30074/324618>.
- Beckman, M. (2021). The Comprehensive Guide: NFTs Digital Artwork. Blockchain Technology. (1. baskı). New York: Skyhorse Publishing.
- Benjamin, W. (2002a). Tekniğin Olanaklarıyla Yeniden Üretilbildiği Çağda Sanat Yapıtı. Pasajlar. (A. Cemal, Çev.). (4. baskı) içinde, (s. 104-118). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Benjamin, W. (2002b). Fotoğrafın kısa tarihçesi: (A. Cengizkan, Çev.). (2. baskı). İstanbul: YGS Yayınları.
- Berger, J. (1999). Görme Biçimleri. (Y. Salman, Çev.). (1. Baskı). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Beeple/The First 5000 Days. (2021, 11 Mart). Christie's. (22.05.2022). <https://onlineonly.christies.com/s/beeple-first-5000-days/beeple-b-1981-1/112924>
- Brown, E. (2022, Nisan 25). Top 5 Most Expensive NFT Art Sold. www.itechpost.com. <https://www.itechpost.com/articles/110287/20220425/top-5-expensive-nft-art-sold-%E2%80%94-pak-beeple-cryptopunk.htm>
- Büyükdüvenci, S. (2006). Sanat ve Değer. FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, (2), 47-50.
- Centieiro, H. (2021). The Non-Fungible Booklet (1. Edition). ISBN 978-988-75671-3-7 (e-book).
- Tarihin ilk kısa mesajı, açık artırmada rekor fiyata satıldı. (2021, Aralık 22). Cumhuriyet. <https://www.cumhuriyet.com.tr/yasam/tarihin-ilk-kisa-mesaji-acik-artirmada-rekor-fiyata-satildi-1894716>
- Criddle, C. (2021, 9 Mart). Banksy art burned, destroyed and sold as token in 'money-making stunt'. BBC. (21 Mayıs 2022). <https://www.bbc.com/news/technology-56335948>
- Çolak, P. D. (2019). Güncel Sanatta Anlam Dönüşümü. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Davis, N. (2021, 9 Kasım). Beeple gets real. Beeple talks to Noah Davis, Head of Digital Art, Christie's. (2 Mayıs 2022). <https://www.christies.com/features/Beeple-gets-real-with-human-one-11940-7.aspx>
- Doğru, İ. (2021, 27 Mart). New York Times'ta NFT olarak satışa çıkarılan makale 563 bin dolara alıcı buldu. AA. (16 Nisan 2022). <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/new-york-timesta-nft-olarak-satisa-cikarilan-makale-563-bin-dolara-alici-buldu/2189679>
- Eisenstein, S. M. (1984). Film Duyumu. (N. Özön, Çev.). (1. baskı). İstanbul: Payel Yayınları.

- Fleming, J. ve Honour, H. (2016). Dünya Sanat Tarihi. (H. Abacı, Çev.). (1. baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Florenski, P. (2001). Tersten Perspektif. (Y. Tükel, Çev.). (1. baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Greenberg, C. (1989). Art and Culture, Critical Essays.(3. baskı). Boston: Beacen Press.
- Gombrich, E. H. (2014). Sanatın Öyküsü. (Ö. E. Erduran, Çev.). (2. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Görmez, A. ve Karakuş, M. (2021). Sanat Eserlerinin Yaratılma Süreci. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18(2), 111-122. DOI: 10.33711/yyuefd.998262
- Günen, E. (2022). Non-fungible token / NFT nedir?Nasıl Çalışır? Cointelegraph. (15.05.2022) <https://tr.cointelegraph.com/news/what-is-nft-non-fungible-token>
- Human One. (2021, 9 Kasım). Christie's. (22.05.2022). <https://www.christies.com/lot/lot-6345173>
- Karaçeper, S. (2018). Dijital Teknoloji ve Grafik Tasarımda Yenilikler. İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, 4(8), 73-83. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aydinsanat/issue/43511/531937>
- Manovich, L. (2003). New Media from Borges to HTML. N. Wardrip-Fruin & N. Montfort (Eds.), The New Media Reader (pp.12-25). Massachusetts: The MIT Press.
- Özön, N. (1985). Sinema. Uygulayımı, Sanatı, Tarihi. (1. baskı). İstanbul: Hil Yayınları.
- Özrili, Y. (2021). Olmayan Müze: Kripto Sanat. Turizm Çalışmaları Dergisi, 3(1), 1-14. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tucade/issue/64366/913288>
- Reuters. (2022 Şubat 9). "Cypherpunks Have Rallied to Assange." The Guardian. (22 Mayıs 2022). <https://www.theguardian.com/media/2022/feb/09/julian-assange-cryptocurrency-fundraiser-nfts>
- Sağlamtimur, Z. E. (2010). Dijital Sanat. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(3), 213-238.
- Sarı, E. (2018). Sanat Olgusunun Tarihsel Süreçte Değişen Tanımı, İşlevi ve Değeri Üzerine. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 32(45), 131-151.
- Sokolov, A. G. (1995). Sinemada Görüntü Kurgusu. (S. Arslanyürek, Çev.). (1. baskı). İstanbul: Antrakt Yayınları.
- Stimolo, S. (2022 Şubat 14). "NFT News: CryptoPunk #5822 sold for 8000 ETH (\$23 million)." The cryptonomist. (22 Mayıs 2022). <https://en.cryptonomist.ch/2022/02/14/nft-news-cryptopunk-5822-sold-for-8000-eth-23-million/>
- Şenkardeş, Ç. G. (2021). Blockchain technology and NFT's: a review in music industry. Journal of Management, Marketing and Logistics (JMML), 8(3), 154-163. <http://doi.org/10.17261/Pressacademia.2021.1454>
- Tolstoy, L. N. (2007). Sanat Nedir - Hasan Ali Yücel Klasikleri. (M. Beyhan Çev.). (14. baskı). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Toprak, A. (2020). Yapay Zekâ Algoritmalarının Dijital Enstalasyona Dönüşmesi. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi, (14), 47-59.
- Tuğal, A. S. (2017). 0 ve 1'le Şekillenen Dünya. Art-Sanat Dergisi, (8), 573-587. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuarts/issue/47866/604494>.
- Waldfoegel, J. (2018). Digital Renaissance. New Jersey: Princeton University Press.
- Nakamoto, S. (2008). Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. (22.05.2022). <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
- Yıldırım, M. (2019). Dijital Sanat ve Kolaj. EKEV Akademi Dergisi, 23(80), 319-338. <https://orcid.org/0000-0002-7414-6489>.

Podcasts

Kumaş, R. (2022, 27 Şubat). NFT Dünyasındaki Serüven. Ahmet Sel Fotoğraf Konuşmaları (Ses Dosyası).

<https://open.spotify.com/episode/7kBSLKz0zuG191aTmiq2Zm?si=wa5AnBudQq-1WdlqgfRZUw>

Pak, Signe Pierce and Zoran Basich, Crypto for Creators: From Art Galleries to ‘Tokenized’ Collectibles, a16z (Ses Dosyası). <https://a16z.com/2020/11/22/crypto-for-creators-tokenized-collectibles-nfts>

Görseller

Görsel 1: https://www.youtube.com/watch?v=C4wm-p_VFh0 (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022).

Görsel 2: <https://twitter.com/muratpak/status/1520493933503070211?s=20&t=q-4jd1ZQccoxqxOnaKPy4A> (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022).

Görsel 3: <https://onlineonly.christies.com/s/beeples-first-5000-days/beeples-b-1981-1/112924> (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022).

Görsel 4: <https://twitter.com/muratpak/status/1492489818944811009?s=20&t=S36gCHaw0eSPZrGBqxT38A> (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022).

Görsel 5: <https://www.christies.com/lot/lot-6345173> (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022).

Görsel 6: <https://cryptopunks.app/cryptopunks/details/5822> (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022).

Tablo 1: HND. (2022). Yaşayan en pahalı 10 sanatçı. (21 Mayıs 2022). <https://www.habernediyor.com/kultur-sanat/yasayan-en-pahali-10-sanatci-h73242.html>

Tablo 2: Brown, E. (2022, Nisan 25). Top 5 Most Expensive NFT Art Sold. www.itechpost.com. <https://www.itechpost.com/articles/110287/20220425/top-5-expensive-nft-art-sold-%E2%80%94pak-beeples-cryptopunk.htm>